

ÇEKTEN CAYMA VE ÇEKİN ÖDEMESİNİN MEN EDİLMESİ

Çekten cayma ve çekin ödenmesinin men edilmesi sadece keşideci tarafından kullanılacak bir hak olup, Türk Ticaret Kanunu'nun (bundan sonra TTK olarak anılacaktır) ödeme ve ödemedir imtina başlıklı bölümünde düzenlenmiştir.

Son yıllarda ülkemizde çekten cayma ve çekin ödemesinin men edilmesi hallerine uygulamada sıkça karşılaşılmaması aynı zamanda bu iki müessesenin kötü niyetli keşideciler tarafından kullanılması sorununu da beraberinde getirmiştir. Keşidecinin muhatap bankaya vereceği bir talimat ile çekten cayması veya çekin ödenmesinin men edilmesinin alacaklının izleyeceği hukuki ve cezai yollara etkisi neler olacaktır? Örneğin alacaklının ihtiyati haciz talebini durduracak ya da karşılıksız çek keşide etmek suçunu ortadan kaldıracak mıdır?

Bu yazıda çekten cayma ve çekin ödenmesinin men edilmesi ve bu iki müessesenin alacaklı hamilin haklarına etkisi Yargıtay kararları ışığında ele alınacaktır.

ÇEKTEN CAYMA:

Çek aslında nitelikli bir havaledir ve havale hükümlerini düzenleyen Borçlar Kanunu'na göre, havale ödeyicisi havaleyi kabul ettiğini bildirinceye kadar, havale eden havaleden rücu edebilir (BK m. 461). Çekin bir ödeme aracı bulunması ve çeke duyulan itimadı sarsılması bakımından yasa koyucu çekten caymayı özel olarak düzenlemiştir .

Çekten cayma TTK 711. maddede düzenlenmiştir.

“Çekten cayma, ancak ibraz müddeti geçtikten sonra hüküm ifade eder.

Çekten cayılmamışsa, muhatap, ibraz müddetinin geçmesinden sonra dahi çeki ödeyebilir.”

TTK 711/1'e göre ibraz süresi içinde çekten cayma söz konusu değildir. İbraz süresi geçtikten sonra çekten cayılabilir. İbraz süresi içinde çekten caymanın ancak ibraz süresi geçtikten sonra hüküm ifade edeceği kuralı emredici midir?

Çekten caymanın ibraz süresi içinde hüküm ifade etmeyeceği kuralının emredici olmadığı belirtilmiştir. İbraz süresi içinde çekten cayılmış ve buna karşın muhatap banka cayma beyanına uymayarak çek hamiline ödeme yapmışsa, muhatap bankanın bu ödeme dolayısıyla keşideciye karşı herhangi bir sorumluluğu olmayacaktır . İbraz süresi ise TTK 708 inci maddesine göre keşide tarihinden itibaren 10 gündür.

Çekten cayma işleminin muhtevası, kendisi tarafından keşide edilip tedavüle sokulan çekin ödenmemesi istemidir. Keşidecinin bu işlemi muhataba yönelerek çek anlaşmasından kaynaklanan yetkisine dayanılarak yapılmaktadır. Keşideci çekin kendisinden caymamakta sadece muhataba verdiği ödeme yetkisini geri almaktadır. Çekten caymada korunan taraf keşidecidir ve keşidecinin lehdarla ilişkisinden kaynaklanan ve def'i dermeyeranına imkan verdiğiine inandığı bütün sebepler caymaya dayanak oluşturabilir. Karşı edimin ayıplı olması veya başka bir sebepten alacaklı olması gibi . Lehtar ve cirantalar cayma halinde genel hükümler yoluyla alacaklarını tahsil edeceklerdir.

Keşidecinin cayma hakkını kullanırken herhangi bir gerekçe ve neden göstermesi zorunlu değildir . Cayma yazılı veya sözlü bir şekilde yapılabilir. Caymanın yazılı olarak yapılması keşidecinin çekten caydığı yolundaki iddiasının ispatında delil teşkil etmesi açısından önem arz etmektedir.

Çekten cayma tek taraflı varması gereken bir beyandır ve muhataba ulaşınca hüküm doğuracaktır. Bu nedenle bankanın ne ibraz süresi içinde ne de ibraz süresi geçtikten sonra caymanın haklı olup olmadığına karar vermeye takdir hakkı yoktur. Muhatap ibraz süresinden sonra caymaya rağmen hamile ödeme yaparsa bu miktarı keşideciye borç kaydedemeyecektir. İbraz süresinden sonra cayma nedeniyle çeki ödemeyen bankanın sorumluluğu yoktur.

Geçerli bir cayma beyanı varsa keşidecinin cayması ile lehtar ve cirantaların hakları aynen devam etmekle beraber sadece kambiyo hukuku çerçevesinde çekin muhatap tarafından ödenmesini isteyebilme hakkı ortadan kalkmıştır. Zira ibraz süresinin geçmesi hamilin başvuru hakkının kaybına yol açar. Ancak çekten cayılmış olması, temel borç ilişkisinden doğan yükümlülüğü ortadan kaldırmayacağından hamil bu ilişkiye dayanmak suretiyle genel hükümlere göre keşideciyi takip edebilecektir .

ÇEKİN ÖDEMESİNİN MEN EDİLMESİ:

TTK 711/3 “Keşideci çekin kendisinin veya üçüncü bir kimsenin elinden rızası olmaksızın çıkmış olduğu iddiasında ise muhatabı çeki ödemekten men edebilir.”

TTK 711/3’de bahsedilen çekin rıza dışı elden çıkması halleri çekin çalınması, geçici ya da daimi olarak kaybolması ya da üçüncü kişiler tarafından zorla alınması olabilir. Çekin ödenmesinin men edilmesi caymada olduğu gibi herhangi bir sağlık şartına bağlı değildir. Çekin ödenmesinin men edilmesinin haklı olup olmadığına bankanın takdir hakkı yoktur. Muhatap banka keşidecinin ödemedenden men talimatına uymak zorundadır.

Çekte ödemenin men edilmesi, çekten caymada olduğu gibi ibraz süresinin geçmesine bağlı değildir. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu , çekin ödenmesinin men edilmesini ibraz süresi içinde çekten caymanın bir türü olarak kabul etmiş ve ödemedenden men yasağına rağmen bankanın hataen çeki ödemesi ile ilgili davada “...Keşidecinin ödemedenden men istemi, muhataba ulaşınca hemen ve kesin sonuç doğuran bir irade beyanıdır. Muhatap banka, gerçekten çekin, rıza hilafına elden çıkıp çıkmadığını incelemek durumunda da değildir. Ödemedenden men edilen bir çek ibraz edildiğinde muhatap banka, ibraz tarihini, karşılığının bulunup bulunmadığının yanı sıra, ödemedenden men edildiğini çek arkasına yazmalıdır. Bu yasağa rağmen banka çek hesabından çeki öderse, faiziyle keşideciye iade ve tazmin ile yükümlü olur. Şayet kendi mevcudundan ödemiş ise, keşideciye başvuru hakkını yitirir” şeklinde karar vermiştir.

Muhatap banka, ödeme yasağına rağmen çeki almalı ve ödeme yasağı nedeniyle çekin ödenmediğini yazmalı ve çek bedeli varsa bloke etmeli, aksi halde çekin karşılıksız çıktığını da ibraz tarihi ile beraber çeke yazmalıdır.

Uygulamada bazı bankaların çekin karşılığı olup olmadığını çeke yazmaktan kaçındıkları görülmektedir. Önemle vurgulamak gerekir ki, çekin ödenmesinin men edilmesi halinde, muhatap banka çekin karşılığının olup olmadığı ve çekin ödemedenden men edildiğini mutlaka çekin üzerine yazmalıdırlar.

3167 sayılı Kanunun 5 inci maddesi uyarınca, muhatap banka çekin ibrazında karşılığının tamamen ödenmemesi veya çek hamili tarafından kısmi ödemenin kabul edilmemesini, ibraz tarihi ile ödememe nedenini çekin üzerine yazmak yükümlülüğündedir. Aksi halde, 3167 sayılı Kanunun 15.maddesi uyarınca banka hakkında ağır para cezasına hükmolunur ve burada bankayı şube müdürleri temsil eder.

Çek bedelinin kısmi olarak ödenmemesi de karşılıksız çek suçunu oluşturacaktır. Çekten men talimatı olsa dahi, çekin karşılığının bankada bulunmaması halinde, keşideci aleyhine 3167 sayılı kanun gereğince karşılıksız çek keşide etmekten dolayı şikayet yoluna gidilebilecektir.

Yargıtay, “....keşideci TTK’nın 711. maddesine istinaden ödemeden men talimatı verilmiştir.” şerhi ile çekin iade edilmesini yeterli bulmamış ve suça konu çekin ibraz tarihinde karşılığı bulunup bulunmadığı hususunun da bankadan sorulması gerektiğine karar vermiştir.

Yargıtay bir diğer kararında, çekin ödemeden men edilmesinin alacaklının ihtiyati haciz talebini durdurmayacağına; İcra İflas Kanunu’nun (İİK) 265 inci maddesinde tahdidi olarak sayılan ihtiyati hacze itiraz sebeplerinin olayda gerçekleşmediğini; çekten cayma ve ödemeden men talimatının farklı kavramlar olduğunu ve keşidecinin ibraz süresi geçmeden muhataba verdiği ödemeden men talimatının geçersiz olduğu gerekçesiyle ihtiyati hacze itiraz talebinin reddi gerektiğine karar vermiştir.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu’nun bir kararına göre , keşideci ile banka arasındaki ödemeden men olgusu, hamilin çekten kaynaklanan yasal hak ve alacaklarını talep etmesine engel olmayacaktır. Bu yasal yollardan biri ihtiyati haciz olup, salt keşidecinin çekin ödenmesini men etmesinin alacağı çekişmeli hale getirdiğinden bahisle, alacaklı çek hamilinin ihtiyati haciz talebinin reddi yasaya aykırıdır.

Keşidecinin tek taraflı olarak bankaya ödemeden men yasağı koydurması, mahkemeden alınmış iptal veya takibe engel olacak şekilde tedbir kararı alınmadıkça alacaklının icra takibi yapmasına veya yaptığı takibin iptaline neden olmayacaktır.

Çekin kaybedilmesi halinde, çek eline geçmiş bulunan yeni hamil ancak çeki kötü niyetle iktisap etmiş ya da iktisapta ağır kusuru olması halinde çeki geri vermekle yükümlüdür. (TTK. 704) Bu iki hal dışında hamilin çeki geri verme yükümlülüğü olmadığı gibi, çeki elinde bulundurmaktan dolayı yasal haklarını kullanma olanağına da sahip olacaktır.

Özetle, Yargıtay’ın istikrar gösteren kararlarına göre, İİK 257 inci maddesine göre, çekin ödemekten men edilmesi ihtiyati haciz istemenin şartlarından değildir. Alacaklı hamil, ihtiyati haciz isteyebileceği gibi icra işlemlerine de devam edebilecektir.

ÇEKİN ÖDENMESİNİN MEN EDİLMESİNİN KARŞILIKSIZ ÇEK KEŞİDE ETMEK SUÇUNDAKİ ŞİKAYET SÜRESİNE ETKİSİ

Karşılıksız çek keşide etmek şikayete tabi bir suçtur. 3167 sayılı Kanunu’nun 16/b-2 maddesine göre, şikayet hakkı ihtiyati tedbir kararı veya ödemeden men yasağı nedeniyle süresi içinde ibrazında çek hakkında işlem yapılmaması halinde, ihtiyati tedbir kararının veya ödeme yasağının kalktığı tarihte doğar. Bu madde hükmünden ödeme yasağı kalkmadan şikayet hakkının doğmayacağı gibi bir anlam çıksa da, ödeme yasağından anlaşılması gereken Yargıtay 10. Ceza

Dairesi'nin 18.06.2007 tarih ve 2007/6016 E. ve 2007/7436 K.sayılı kararında “....ödeme yasağı kavramı, mahkemelerce verilen ve çek bedelinin bloke edildiği ödeme yasağı kararlarını ifade etmekte olup, keşidecinin, TTK. 711/3. maddesine dayanarak, mahkemeden karar istemeksizin verdiği ödemeden men talimatlarının, şikayet hakkının doğumuna etki etmeyeceği gibi, tek başına suçun oluşumunu da engellemeyeceğine” şeklinde ifade edilmiştir.

Çek keşidecisinin, çek hesabının bulunduğu muhatap bankaya çekin elinden rızası dışında çıktığını belirterek ödemeden men talimatı vermiş olması tek başına ceza sorumluluğunu ve çek hamilinin alacak hakkını ortadan kaldırmayacaktır. Ödemeden men talimatı veren keşidecinin, ancak söz konusu çekin bankaya ibrazı tarihinde çek bedelini banka hesabında bulundurduğunun ve ibraz süresinden önce açılmış menfi tespit veya iptal davasının bulunduğunu ve bu davanın keşideci lehine sonuçlanmış olduğunun tespiti halinde keşideciye karşılıksız çek keşide etme suçundan ceza verilemez.

3167 sayılı Kanunun 16 ncı maddesine göre, karşılıksız çek keşide etmenin cezası, çek bedeli kadar ağır para cezasıdır. Mahkeme ayrıca bir ile beş yıl arasında belirleyeceği bir süre için hesap sahipleri ile yetkili temsilcilerinin çek hesabı açtırmalarının yasaklanması karar verebilir. Bu karar tüm bankalara duyurulmak üzere Merkez Bankasına bildirilir.

-
1. Eriş, G. (2004) Açıklamalı –İçtihatlı Uygulamalı Çek Hukuku ,Seçkin Yayınları, Ankara sayfa 236
 2. Eriş, G sayfa 237
 3. Yargıtay 11. HD. 2004/7185 E. 2005/6731 K. ve 27.06.2005 tarihli kararı
 4. Eriş, G. sayfa 237
 5. Eriş, G. Sayfa 236
 6. Ertekin E , Karataş İ (1998) Uygulamada Ticari Senetler, Ankara, (yenilenmiş ve gözden geçirilmiş 3.bası) sayfa 255
 7. Eriş, G. Sayfa 239
 8. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 2005/11-224 E. 2005/229 K. ve 6.4.2005 tarihli kararı
 9. 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkındaki Kanun
 10. Yargıtay 10. Ceza Dairesi 2005/6595 E. 2006/10207 K. ve 19.09.2006 tarihli kararı
 11. Yargıtay 11. HD. 2004/7185 E. 2005/6731 K. ve 27.06.2005 tarihli kararı
 12. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2007/11-290 E. 2007/283 K. ve 23.05.2007 tarihli kararı
 13. Yargıtay 12.HD. 2003/ 12679 E.ve 16029 K. ve 4.7.2003 tarihli kararı; Yargıtay 12.HD.nin 2003/13540 E. 17816 K. ve 18.9.2003 tarihli kararı
 14. Yargıtay HGK. 2007/11-290 E. 2007/283 K. ve 23.5.2007 tarihli kararı
 15. Yargıtay 10. Ceza Dairesi'nin 18.06.2007 tarih ve 2007/6016 E. ve 2007/7436 K.sayılı kararı